

Петля

Юрій Будяк

I

Він і сам не знав, як це сталося.

Почалося воно зовсім недавно; а може й давно, та він не помічав.

Правда, коли в городі трапилася перша експропріяція, перший озброєний грабунок, йому зробилося моторошно. Потім вигук: "руки вгору!" залунав так часто, що всі потроху звикли до цього, а він перестав звертати на їх увагу. У всякого своє діло і свої турботи.

Мало що трапляється на світі!

Лягав він пізно і спав, як мрець. Иноді на сон читав малинові романи і бачив казкові сни. На те він і молодий був. В'їдливі думки не знали шляху до його голови, і все було гаразд.

II

Але раз в його одноманітну життєву музику врзалася чужа і через те колюча нота.

Було це дуже просто і, як завжди, несподівано.

Він якраз дочитав останню сторінку роману "В царстві амура", одну хвилинку подумав про читане і хукнув на лампу. Спочатку в кімнаті стояла рівна і густа, як смола, тьма, а потім із цієї гущі відразу, ніби впало, виринуло вікно і виразно забіліло всіма своїми шибками.

Нічого особливого не трапилось.

Отже, на мить його пронизав такий холодний страх, що хвилину, а може й годину він лежав, як камінь. І нічого навіть не думав, бо думки, як і він, були заморожені страхом. Згодом страх минув, лишився острах; але й той зник помалу, а він перевертався з боку на бік і не міг докопатися відкідля це взялося.

Роман? Але в йому не було й тіні страшного. Якась денна пригода? Такої не траплялося... Що-небудь почулось? Побачилось? Нічого... нічого... Що ж таке?.. Ага, вікно!.. Але... воно було звичайнісіньке.

А тоді? І тоді... Так що ж?.. Нічого.

Він уже не хотів думати, але думки настирливо лізли в голову і вже без його волі снували сюди й туди по протоптаних стежках. Як сполохані бджоли роїлися вони в стомленій голові, ніби кроти проточували вони все нові й нові нори.

І кожний раз починали з вікна...

Але об чім вікно? Об чім?..

Потроху острах знов почав залазити в душу і плодив нові незрозумілі думки... Згодом він, здавалося, уже нічого не думав. Проте заснув тільки тоді, як не стало вже ніякого сумніву, що ніч минула.

III

З цієї ночі воно й сталося.

Удень світило сонце, були люди й служба, і пережите за ніч здавалося давнім важким сном, котрий під сонцем часто забувався зовсім. А як і траплялось иноді згадати його вдень, то згадка не викликала нічого, крім легенької усмішки.

Бувають же такі дурниці!

З вечора він теж почував себе так само, і тільки збираючись спати помічав, як у кімнату непомітно набивалося все більше й більше чогось стороннього, чужого, до болю небажаного. То був страх.

І тоді вже день з його одноманітною суєтою здавався далеким і чарівним сном.

І чудно було, що починалося згадкою про вікно.

Він знав, що завжди так буває, коли темної ночі загасиш лампу: густа тьма, а потім, ніби з чорної води, з п'ятьми несподівано виринає вікно. І ця несподіванка часто дивує. А иноді трапляється, що воно виринає якраз там, де не було ніякого вікна. Але воно являється, звичайно, з свого постійного місця, і вся штука в тім, що просто не орієнтуєшся, лягаючи.

О, він це дуже добре знав. Навіть міг би розказати з найменшими подробицями, як це все починається і відбувається.

І все таки це ніскільки не зміняло справи.

IV

А тим часом страхи, котрі раніше влазили на якусь мить, тепер все далі простягали свої лапи, все більше гарбали ночі.

"Чорт зна, що таке! – думав він удень. – Треба взяти себе в руки!"

"Це Бог зна що! – думав він уночі і брав себе в руки. Але нічого не виходило крім того, що вже було. – Просто я хворий... і нерви... Та-ак... Та хоч би ж що серйозне".

Отже те, що вранці розвівало найменші страхи і цілий день було тільки приємним, те саме вночі всіма шибками, як води, напускало страху.

Але що ж страшного у вікні?

І іменно тим, що само по собі воно не мало і крихти страшного, – іменно тим і викликало німі й липкі і ще тяжчі своєю незрозумілістю страхи.

Тепер уже часто і вдень нічні тіні не розлучалися з ним. Вони, здавалося, набивались у найменші складки одежі і завжди і всюди були з ним. Він був певний, що це так і було. Бо коли йому траплялося навіть удень зостатися десь самому серед нерухокої тиші, зараз же, мабуть, чи не з кожного рубця виповзали отруйні запахи-звуки, лізли в ніс і вуха і віяли по тілі гостреньким сніжком.

І з напруженням хворого почав дослухатися він до кожного слова, до кожного звуку, котрі хоч трохи ховали в собі незрозумілого, таємничого.

І коли заходили балачки про якийсь грабунок, про якесь убивство, він слухав надзвичайно уважно. Здавалося, що цікавішого він ніколи не чув.

А потім розказував сам.

Починав він з того, що здавалося йому вщерть наповнене жахом. Але через хвилину вважав його не досить страшним і тоді з усієї сили домальовував своє напів правдиве оповідання страшними подробицями, котрих зовсім не знав. Розпалена

фантазія щедро висипала все, що тільки могла висипати.

А згодом його не вдовольняли і такі оповідання, і він старанно видумував цілком нові, в котрих правди не було й крихти, за те страшних, неможливих сцен було так багато, що навіть байдужі слухачі переймалися жахом. І часто його оповідання – хворі діти хворої фантазії – виходили настільки реальними, що сполохані слухачі боязко допитувались:

– Де це було? Де це було? Коли це?

А він спокійно, без жадного вагання, називав город чи село. І йому вірили, хоч таких подій не траплялося не то що в тих місцях, а навіть ніде в світі.

А згодом на город, як гора з неба, упала неймовірна подія: на одній з головних улиць, майже серед дня, вирізано було всю сім'ю. Він одним з перших примчав туди, і ні одна деталь страшної картини не проскочила непоміченою. Руки й ноги у всіх жертв були пов'язані і роти позатикані ганчірками. А найстрашніше було те, що шиї у всіх були туго перетягнені мотузками і порізані...

Кров і кров... Цілий музей темно-червоних узорів! А по шиях покроплені кров'ю мотузки і глибоко різані щілини з зашкарубленими чорними краями...

V

І в першу ж після цього ніч, коли шестеро мутно-болотяних очей засірили на стіні і з усіх закутків поповзли тонесенькі і безконечні гадюки страху, він реально почув на своїй шиї шкарубкий мотузок... І навіть той же запах...

Це була мить, але почуття було настільки реальне, що від жаху він трохи не заревів на все горло. І не вийшло це через те, що горло справді було стягнуте жахом...

Тепер уже пішли не ночі, а довжелезні чорні печери, повні пекельних мук.

А вікно щоночі почало виробляти просто такі неймовірні штуки: потихеньку воно то віддалялося, так, що зовсім зникало у північній ночі, то наближалося до самісінького ліжка, що від його скляних очей віяло залізним холодом.

Він тепер знав уже, через що саме шестеро скляних чотирикутних очей уперто підглядали за ним в давучій тиші безкрайньої ночі.

Тепер це цілком ясно, і допомогти тут нічим не можна.

VI

Іноді, коли від жаху голова ставала їжаком, а тіло дубіло, він вмить помічав, що йому ні краплі не страшно. То боявся той другий, що мертвим тілом лежав тут на ліжку, він же сам, малесенький шматок живого тіла, що було глибоко сховане в цей труп, він сам зовсім не боявся. Тільки тоді, як той другий оживав і зливався з ним в одно, ставало знов страшно, і він уже не відривав очей од вікна.

А воно було зовсім низько: коли зіп'ятись на карниз фундаменту, то можна бачити все, що є і робиться в хаті... І вже кілька разів здавалося, що в шибці блискало чиєсь гостре око, мов прицілюючись у нього. Тоді він завмирав зовсім і з придушеним у горлі криком вижидав, що буде далі.

Іноді це траплялося ще при лямпі. Тоді він враз гасив її, нечутно задкував до дверей і вискакував до своїх хазяїнів. Там зразу зникав увесь жах. Він питався чого-

небудь у хазяйки або прислуги і вертався в свою кімнату спокійний. І вже й не вірилося, що хвилину назад він був божевільний.

Він нікому не хвалився про те, що з ним коїлося.

Сором був сильніший страху.

Тільки раз, жартуючи, він сказав хазяїнам:

– А що, як до мене влізуть зарізяки? Закрутять горло і густенько потікають колодієм?

І засміявся на весь голос так щиро-весело, що хазяїни і гості зареготалися й собі. А хазяйці це здалось остільки неймовірним, що вона так і покотилася:

– Обов'язково заріжуть! У вас же повна кімната дорогого скарбу: два зламані стільці, старі черевики і... і... — і сміялася без кінця.

І всі сміялися дуже довго. А більше всіх він.

Але сміх його був уже якийсь ненатуральний, нервовий: сказане хазяйкою різнуло, як пилкою. Йому ні разу не приходило це в голову... Що злодієві нема чого лізти до нього – це так, про це він думав... але щоб його іменно за це, за ніщо зарізали – він і в голову не клав...

А це може бути... О, Господи!.. Ось де воно!..

VII

...засну, а шибка брязь!.. І не чутиму... І не почую...

А перед очима вставали пов'язані трупи, і горла у них були туго постягані і потикані ножами...

Шістьма болотяними очима дивилось у хату вікно і стрічало двоє круглих великих очей, повних не то жаху, не то сміху...

А ліжка так далеко од вікна. Можна не спати, а не почути... У вухах так шумить, а до цього ще й гомін і стук тут, у будинкові, і там, за вікном...

І він поставив ліжка під саме вікно...

Уже давно, приходячи увечері додому, він ще в прихожій черкав сірника і входив з ним у кімнату. Тут же світив свічку, що завжди стояла коло дверей наготові, і обдивлявся всі закутки. Обдивлявся так, ніби хто стояв за вікном і дивився на його. І тільки тоді вже світив лампу.

Тепер же він вертався додому аби на ніч і лампи не світив зовсім. Обдивившись з свічкою кімнату він зараз же гасив її і вже поночі роздягався і йшов на ліжка.

Але з вікна ні на мить не спускав очей.

І бився в холодних ланцюгах жаху і не тямив, коли наступав ранок.

Так минали ночі.

Багато минуло їх. А може й мало, та тільки вони були такі довгі, як вічність.

Чи він спав, чи ні – сказати цього не міг. Це було ні те, ні друге. В обіймах жаху він не думав, а тільки злегенька тремтів і ждав.

І здавалося, що так уже буде без кінця.

Вночі він чув найтихіші звуки, і було їх так багато, що він уже не боявся їх. І знав їх так добре, що завжди пізнав би між ними найменший новий. Його тільки дивувало

сильно: де їх стільки береться вночі? Дивно, що раніш він не чув і одного подібного.

Так минали ночі.

VIII

І коли раз, у глупу ніч, в одноманітну музику знайомих звуків уплівся новий, – він зразу піймав його і насторожився.

Це був тихесенький, жалібний скреготучий писк, ніби забуте кошеня безсилою лапкою мовчки шкрябало по шибці.

Без найменшого звуку він підвівся і сів на ліжку. І в ту ж мить почув, як заскреготіло тихенько скло і перед вікном щось мелькнуло, а просто перед ним промайнув струмок свіжого повітря, повний чужих надвірніх шепотів і сонних звуків.

А перед діркою сторожко став силует людської голови.

Вічність чи хвилина минула – він не знав. Але не боявся і з цікавістю, мов спросоння, дивився на круглий силует з двома мутно блискучими цятками посередині.

А як голова просунулась у вікно і сторожко наставилася в пільму кімнати – цілий рій страшенних криків піднявся аж од пальців ніг і буйною хвилею вдарився в горло.

Але горло було міцно стиснуте холодним ланцюжком жаху, і ні найменшого звуку не рознеслося по кімнаті. Тільки волосся на голові виправилось як дріт і по між ним полився струмок холодного, терпкого повітря.

А перед очима, як живі, стали поперетягані і потикані ножем шиї.

Він хотів ворухнути ногами, але не міг: вони складали з ліжком одно ціле. Тільки руки, як тіні, нечутно шукали кругом.

Одна зачепилася за вузький ремінний поясок, що висів на спинці крісла.

А голова ще більше просунулася в хату, і профіль шиї ясно визначався на білім луткові.

Блискавкою промайнула в голові маленька, з однієї лінії, фігура, страшна, як смерть.

Бо вона була символом смерти.

IX

І кінець пояска, як гадюка, просковзнув крізь пряжку, і символ смерти був уже в руках.

Один бистрий непомітний рух – і ремінь туго затягся кругом шиї в вікні.

Щось глухо уркнуло в стиснутім горлі... брязнули розбиті склянки... знадвору застукало в стіну, ніби хто швидко дрався по стіні...

А він, уже не помічаючи ніяких звуків, тяг за ремінь все дужче й дужче.

Згодом устав на ліжку і залякними руками натягав кінець...

Час не існував. Тільки чулось скреготання скла об стиснуту шию.

А потім і це зникло.

Тоді злість, як вибух пожежі, обхопив його з тім'я до п'ят.

Він підняв ногу і скільки сили ударив у голову.

І раз за разом, все більше скаженіючи, він підводив і опускав ногу.

І кожний раз у кімнату падав ляскаючий звук, ніби хто плямавав великими

одвислими губами, і в'яло качалася по лутку голова та злісно скреготіли шматочки по затягнутій шиї.

Було схоже на те, ніби він одривав міцно прив'язаний м'яч, не міг одірвати, і бив його від злости ногою.

Нога була мокра і тупо нила...

Х

...Утома свинцем придавила його тім'я. Він сів і, ледве рухаючись, прив'язав ремінь до ліжка і, не однімаючи руки, упав на подушку. І не було вже ні страху, ні звуків. Він спав, як мрець...

Сіра усмішка світання заграла на п'яти шибках чудного вікна.

А на луткові лежала кривава голова з перев'язаною ременем і порізаною склом шиєю.

І вилізлими очима пильно вдивлялася в скорчену сонну людину на стоптанім і скривавленім ліжку...